

onchristelijkheid te zuiveren, — en waarin d.d. Aug. 1936 nog eens een vraaggesprek wordt afgedrukt, waarin brochure III zakelijk door den heer Mussert als niet aanstootelijk voor het geloof, als wel niet-volledig, doch materieel niet onchristelijk, wordt in bescherming genomen (blz. 23v.), heeten de rechten van enkeling, huisgezin en Kerk „geworteld in het wezen van „het“ menschelelike, het al-menschelelike, het a-nationale, universeel-menschelelike“. En dit „al-menschelelike recht“ („nata, non scripta lex“, Cicero) ontvangt dan interpretatie en toepassing door het „positieve recht van den Staat“ (25). „De Staat... eerbiedigt de... al-menschelelike verhouding tot het bovenindividuele, „verhevene“ Leven met name in religie, kunst en wijsbegeerte“ (26). Dergelijke meeningen zijn zakelijk geheel verwant aan de evolutionistische theorieën der beruchte brochure III; en liggen blijkens de chronologie der N. S. B. ten grondslag aan haar officiële programapunten en richtlijnen. Al is inmiddels brochure III vervallen, de in October 1933 door den „leider“ gegeven, en in Augustus 1936 herdrukte, zakelijke apologie van haar grondgedachten is en blijft de achtergrond van de rubricering, door de N.S.B., van godsdienstvragen onder de aangelegenheden „der“ cultuur. Want zoowel in haar rechtsbeschouwing als in haar taaktoewijzing strijdt deze rubricering met de reeds geciteerde plaats uit art. XII der Ned. Geloofsbelijdenis, en met art. 36, dat de macht der Overheid niet afleidt uit het zich ontplooiende al-menschelelike of universeel-menschelelike leven, doch uit de geopenbaarde verordening van God, die de onderscheiding van bozen en goeden vóór stelt, zulks dan tegenover de N.S.B. die het „leidersbeginsel“ o.m. grondt op de overweging, dat „de menschen voor God gelijk zijn“ (V, 32).

d. In verband hiermede verdient o.i. ook het „leidersbeginsel“ volgens nationaal-socialistische opvatting zelf ons aller christelijke veroordeeling. Het gevaar van dit „beginsel“ is, het zij gaarne erkend, in de gegeven situatie minder uit de daaraan gewijde, doch niet bepaald scherpprincipiële sprekende passage van brochure V, dan wel uit zijn werking in de praktijk, en zijn aspecten voor de toekomst, almede uit de reeds geleverde verwijzing naar het fascistisch regeeringsstelsel in het buitenland te onderkennen. Vooropstellende, dat in brochure III de leidersgedachte is geponeerd op een volstrekt onchristelijken grondslag, en ten aanzien daarvan verwijzende naar hetgeen verleden week over de al-of-niet-geldigheid dezer brochure is opgemerkt, achten wij de gevaren niet alleen, doch ook de onchristelijkheid van dit principe hierin reeds duidelijk gemaakt. Daarnaast echter zij de praktijk kenbron voor de betekenis en de draagwijdte van dit z.g. „leidersprincipe“. Het bleek de „Leider“ te zijn, die „vaststelt“, welke uitingen in de N.S.B.-literatuur al of niet deel zullen uitmaken van den grondslag der Beweging (bijvoegsel III, 8, vgl. Wit-Geelboek, 8, 42); die „machtiging“ ver-

leent tot publicatie van „beschouwingen“ van een door hem ingestelden Raad (W. G. boek, 48), en die door eigen beschikking een staatsleer publiceert, of ook weer intrekt (brief aan den paus). Een, met zoodanige macht bekleed „leider“ kan ten aanzien van de propaganda van eigen wisselende beschouwingen alsmede ten aanzien van de onderdrukking van andere, met name ook van uit de Gereformeerde belijdenis opkomende leeringen, een christen slechts een schrikbeeld zijn.

Er zijn — dit geven we gaarne toe — bepaalde manieren van „leiding“ of van „dictatuur“ denkbaar, waartegen de belijdenis onzer Kerken geen bezwaar zou behoeven in te brengen. Het gaat evenwel in dit artikel zeer bepaald over het leidersbeginsel volgens nationaal-socialistische structuur; en dan verder niet eens over de vraag, welke houding de leden der Kerk tegenover een eenmaal fungeerenden „leider“ zouden hebben in te nemen overeenkomstig art. 36 der confessie en de Zondagen 37 en 39 van den Heidelbergischen Catechismus, doch over de heel andere vraag, of zij een nationaal-socialistischen „leider“ door eigen steunverleening op het kussen mogen helpen, en of zij actueel de „cultuur“-beschouwing, die zijn heeld ontwierp, mogen onderschrijven of ook maar propageeren door woord of daad. Hier tegen hebben de christenen hun stem te verheffen, wij zulke steunverleening een valsche leer helpt verbreiden onder aanvaarding van één harer markantste consequenties; wij zij voorts de consequente en getrouwe verbreiding der zuivere leer in gevaar brengt; en wij ze praktisch een „Beweging“ promoveert, welke voor heel het leven verre, en ten deele ongedachte consequenties zal hebben. Ongedachte, wij de „leider“ volgens N. S. B. ontwerp veel te groote macht heeft.

Men houde toch de oogen open voor de gevaren, die de Kerk en het Koninkrijk Gods loopen, zodra de N.S.B. tot de macht zou zijn gekomen; waarbij dan met name te noemen zijn de onderdrukking van leerstellingen etc., die de eenheid der natie naar nationaal-socialistisch begrip zouden aantasten, de onthouding van bescherming aan den christelijken godsdienst in de Koloniën, de opvoeding der jeugd onder directe staatsbemoeiing, en de vernietiging van het christelijk-politieke partijleven.

K. S.

Zelfbeproeving.

VIII.

Ons voorlaatste artikel over „Zelfbeproeving“ eindigden wij met te zeggen, dat wij er nu op wil-

diese sacket van dem samtlichen bruderen beschluten, dat die oude manier dieses classis vordan underhouden werd, als dat twee off mer dieners in einer kereken sin, per vices tot den classen gesand werden, het sey dat het praesbyterium andersins hochwichtige ursacken hebbe.

4. Diweil dat der dienaar von Elberg Dus Winandus Johannis den classe sonder sinen gedeputerden onderlinck versehene is, darvan die excus gehort sinde von den Bruderen des Classis nit sufficient geholden is worden, end darumb solchs in Consequenz nit sol mer gelogen werden op ein poen von ein punt groten, von wat kercke dat het oek van een vordan gesien worde, die nit sufficient reden worde vorbringen; angaende den dienaar von Hattem oek verschenen seinde sonder onderlinck, ist geexcusirt gewest overmilt sin krankheit.

5. Dewil dor dat vertreck Jois Voskulii die kerck tot Eep vacirde van einen dienaar, ende die deputati classis gearbeite hebben einen anderen dienaar wederumb darestellen, so isset geschiet dat hem geofferit is worden D. Rutgerus Vittaeus, dewelck hem geexhibirt hefft gude testimonia siner gesonden lehr ende levens, darumb sie hem oek beqwan geacht hebben te examineren; Ende darin sufficient gevonden hebbende, hebben sie hem in ministerio tot Eep geconfirmirt met gude verwilginge der gemeente aldar. Doch hem operlacht tot dem overfluth tegen den tokomstigen classen mit aller vliticheit te bekommen ende te exhibiren ein testimonium Academiae Heidelbergensis. Ende oek alsdan dem Classi te tonen die testimonia, die hie den deputatis te voren geexhibirt hefft.

Ende nemet darumb der Classis Dum Rutgerum Vittaeum an in den Register der dienaar dieses Classis.

6. Angaende dat D. Michael Keckius mit Do Joh. Vokullo sinem genero den classen versocht hefft belangende Voskulii disces von Eep, begerende hem ein testimonium mede te delen von sin lehr end leven, ende te reconcilieren die unordning in sinem disces; Auch ein vorschreiben mede te delen an het kerspel tot Eep Voskulio te contentiren von sinem restanten. Darup der Classis geresolvirt hefft solcks alles te remitteren ad futurum Synodum deweil diese saecke den vorigen Synodo bevolen is, hem oek verwilgende ein acte te geven, dat sie hir in classe verschenen sin, ende ad Synodum geremittirt.

den wijzen, waartoe de rechte zelfbeproeving ons moest brengen.

De rechte zelfbeproeving is, zoo zagen wij, dat wij onszelf afvragen: „wandel ik wel in verbonds-gehoorzaamheid.“

Nooit de vraag: „MAG ik, zooals ik ben, mij wel toeëigenen het heil in Christus?“

Maar de vraag: „geloof ik Gods verbondsbelofte en doe ik wat de God des Verbonds van mij vraagt?“

Nog eens wil ik met nadruk uitspreken, dat ik ten stelligste verwerp elke bewering, hoe men die ook inkleedt, waarin men poneert, dat men niet eer rusten mag in Christus, dan nadat men aan zekere kenmerken of vruchten, of hoe men het ook noemen wil, heeft onderkend de echtheid van zijn geloof.

Elk kind des Verbonds mag en moet rusten in den Christus Gods en wandelen in den weg der gehoorzaamheid.

De vraag van zelfbeproeving, die wij hebben te beantwoorden, is deze:

„Doe ik dat nu?“

En wat dan?

Dat hangt natuurlijk eerst af van het antwoord, dat ik op die vraag heb te geven.

Als ik, door genade, op de vraag: „Geloofst gij Gods verbondsbelofte?“ zeggen mag: „Ja, ik geloof“.

Als ik, door genade, op de vraag: „hebt gij gebroken met de zonde en is uw jagen naar gehoorzaamheid?“ zeggen mag: „ja, dat is mijn leven“ —;

dan zal de eerste vrucht van de zelfbeproeving zijn, groote blijdschap en dankbaarheid. Want niet als vrucht van eigen akker, maar als gave van Gods genade, zal ik het zien, dat, terwijl andere bondelingen in ongehoorzaamheid leven, ik tot gehoorzaamheid heb mogen komen.

In de tweede plaats zal deze zelfbeproeving mij doen toenemen in heiligmaking.

Want al is het, dat ik bij mijzelf vind, dat ik in beginsel met de zonde heb gebroken, en de voeten gezet op den weg der heiligmaking —, tegelijk zal ik zijn gestooten op nog veel, in mij overgebleven, zonde.

En dat zal mij aanvuren om met nog meer overgave dan ooit tevoren, in de geloofsgemeenschap met Christus, de zonde uit mijn leven uit te bannen.

In de derde plaats zal ik daardoor in mijn geloof bevestigd worden.

Hier nu raken wij een puntje aan, dat in den strijd over zelfonderzoek van groote betekenis is.

Hier komen wij namelijk aan de vraag: „welke waarde hebben de goede werken, die ik bij mijzelf bevind, voor de zekerheid des geloofs?“

Als ik op deze vraag ga antwoorden begin ik

7. Elbert Rixen onderlinck der kercken von Vorthusen hefft versocht mit wichtigen orsack hem te vergunnen wederumb na huss te gaen, welcks hem der classis toegelaten hefft, doch dat selve van einig mehr nit in consequenz te trecken.

8. Also vor diesen tiden Wilhelm Jansen ende Henrichen Willem Wulffs mit malekanderen hen in den Echten staet te begeven versprochen hadden, ende oek twee opropinge in der kercken te Vorthusen gehat, mar darna sekerlick bevonden, dat sie hem twee mahl heft willen vergaderen, darumb Willem Jansen vorgekomen hem van har te scheiden, ende den classen gevraecht umb rhat darinne, so heefft der Classis hem gevraegt, of hie hem oek wilde laten reconcilieren mit har, ende sie weder nemen, darup hie geantwordet: Neen.

Also hefft der Classis hem geraden, indien hie dan ein ander wilde trouwen, dat hie als dan hem bey het E. Hoff verfugen solde ende dar sine sackete te kennen geven.

9. Also Janchen Philips den Classi vertoent hefft seckere handschrift von einem Reiner von Arter genoemt, darmede hie vor einigen jahren gedachte Jenneken vor getugen, (die mede het handschrift underteickent hadden) getrouwet hadde tot sien echte hussfrow, mitzaders oek andere circumstantiën vorgestelt hebbende, so hefft Classis advisirt, dat diese traw krachtig sey; End dewil gedachter Reiner har nu verlaten hefft, ende hem tot een ander versellet, so remittirt het classis diese Jennichen Philips in hetgene dat sie tegen hem wilde vervolgen tot het E. Hoff, alwar sodane sacken hen geheten.

10. Joncker Paul von Arnheim hefft den Classi laten exhibiren ein missive, darin hie begeret, dat Classis hem beflittigen solde, dat wederumb Armel, nu ein titlanck vacirende, mocht mit einem bequamen dienaar versien werden. Ende die von Armel ein oog hebben op Jacobus Medenbachius, dienaar tot Garder, dewelcke mit den von Garder in ein verdrag getreden van sess jahren, mar hie doterende dat hem sien beloffenis van underholt nit gehouden wirt, ende darumb begert getransferirt te worden, also vint der Classis vor rhat-sam, dat men twee darto committeren sal, umb an beiden seiden te undersoeken, ho die sackete stat; Ende indien dat dan bevonden wirt, dat vorge-melte Jacobus geen genochsam underholt en hefft, als sollen die gecommitterden die Jonckeren tot Barnevelt fragen, of sie oek gesinnet sin Jacobo in Ehrlick underholt te geven. So sie dan solcks

Acta van de Classis Neder-Veluwe

1592—1620.

Transcriptie van ff. van der Zee, Herv. Pred.

XVIII.

Wijze van afvaardiging. Predikantskwesties te Epe, Garderen en Ermelo. Huwelijkskwesties. Liefdebeurten. Conventikels. Vergadering en Convent. De afgezette pastoor van Putten. Een predikant-vechtersbaas. Deputaten.

Acta Classis des Nedervelouschen quartirs, gehouden tot Harderwick, den 16 end 17 Aprilis, styli juliani Anno 1605.

1. Na anroeping des Nahms Godes sind durch gemeiner Keurstimmen geëligert worden in presidem Dus (dominus) Joes Zwitterius, in assessorem Dus Petrus Kintius, in scribam Rutgerus Vittaeus.

2. Sind op desen classe gewesen von: Harderwick: Ellardus Maenius, minister ibidem; senior Doctor Wernerius.

Elburch: Dus Winandus Johannis; abs. seniore. Hattem: Dus Joh. Urhanus; abs. seniore.

Niekerk: Joes Zwitterius; senior Elbert Berentzen.

Vorhusen: Dus Wolterus de Brun, minister. Senior Elbert Rixen.

Angaende navolgende personen sint sohnder credents erschienen, namelick von:

Eep: Rutgerus Vittaeus; Senior Herman Egbert. Putten: Petrus Kintius.

Bernevelt: Anthonius Wedaeus. Herd: Jacobus Schonhovius.

Elspet: Joes Hesselius. Neunspit: Tilemannus Mylius.

Ohn: Thomas Dinslacken. Oosterwolt: Joes Nuckius.

Absentes gewesen Wesselius Gruningius von Dorspick; Jacobus Medenbachius von Garder, welke beide propter morbum excusirt gewesen.

Ist oek verschenen mit credents uth den classe von Arnheim D. Wilhelmus Naggius, minister in Twell.

3. Deweil D. Ellardus Maenius diener der kercken tot Harderwick in twee mael an malkander a suo praesbyterio ad classem gesand is, so is, over

met nog werken zijn gele goede w

En da kelen-rec den, dat geen en kennen.

Nu wa weer voc toeh me van onze

Als gij belijdenis tegen die dat zo maar: spraak u dan is ju de Synode het zelfo die ter l zullen v beette w king van

Dat m al dadel

In de 33, waar goed is, Daaruit gezegd, herkenna

En in De per

spreken, heid. Le Catechis

Het is en die uit de v verzeke

Volgt moet de werken

van den

Ik elk de kerke exegese zichtig

Ik vo werken

a. De atmos

b. Doc aan mijn

c. Doc

weigeren tot Arm commiss bus so v heit is ge dor Dno

Ende sa die diene

11. De Oude-br opdat di kerke di mach w dat die spick, E vices all

12. Di hebbend venticul des Son warover pective i sackete k of gantz sem of medie. I hebbend ad futu

13. De gari, en verricht darvan umb rel Classi. I te schw ropen v convent.

14. De strenglie Weisz te holden i passende die stue gedan h verleden gekomm huse van kint. Glic dat geda ber vier sockt Cl

proefing ons
gen wij, dat
in verbonds-

ik ben, mij
is verbonds-
is Verbonds

spreeken, dat
ng, hoe men
ert, dat men
nadat men
of hoe men
de eelheid

moet rusten
in den weg

wij hebben

et antwoord,
1

„Geloofst gij
„Ja, ik ge-
g: „hebt gij
jagen naar
dat is mijn

elbeproeving
rheid. Want
aar als gave
dat, terwijl
mheid leven,
komen.

proefing mij
vind, dat ik
oken, en de
igmaking —
veel, in mij

et nog meer
loofsgemeen-
nijn leven uit
loor in mijn

i, dat in den
beteekenis is.
raag: „welke
ik bij mij-
geloofs?”
den begin ik

ken von Vort-
orsack hem
gaen, welks
ch dat selve
e trekken.

Jansen ende
anderen hen in
cken hadden,
eken te Vort-
bevonden, dat
eren, darumb
har te schei-
nb rhat dar-
gt, of hie hem
har, ende sie
let: Neen.

in, indien hie
e als dan hem
nde dar sine

vertoent heft
er von Arler
hren gedachte
t hantschrift
adde tot sien
ndere circum-
ft Classis ad-
End dewil ge-
ft, ende hem
rt het classis
dat sie tegen
off, alwar so-

ft den Classi
e begeret, dat
vederumb Ar-
cht mit einem
Ende die von
Medenbachius,
n von Garder
hren, mar hie
van underholt
egert getrans-
ssis vor rhat-
n sal, umb an
die sacke stat;
rt, dat vorge-
rholdt en heft,
Jonckeren tot
et sin Jacobo
sie dan soleks

met nog eens te zeggen, dat de waarde der goede werken niet is, dat een mensch, die twijfelt of zijn geloof wel echt is, door het zien zijner goede werken daarvan overtuigd kan worden.

En dat wel, zooals ik in het begin dezer artikelen-reeks gezegd heb, om deze eenvoudige reden, dat, zoolang ik niet sta in het geloof, ik geen enkel werk als geloofsvrucht kan onderkennen.

Nu wordt ons, wanneer wij dit zeggen, altijd weer voor de voeten geworpen: „ja maar, dat staat toch met zoovele woorden in Zondag 32, vr. 86 van onzen Catechismus.

Als gij dat dus ontkent, gaat gij in tegen onze belijdenis en moet gij beginnen met een gravamen tegen die belijdenis in te dienen.” Ik stem toe, dat dat zoo schijnt te zijn; alléén de vraag is maar: „wat is de juiste exegese van deze uitspraak van den catechismus.” Vergis ik mij niet, dan is juist mee daarom, ondanks de uitspraak, die de Synode reeds over dit onderwerp heeft gedaan, het zelfonderzoek toch blijven staan bij de punten, die ter bestudeering in handen van een commissie zullen worden gelegd. Men zij voorshands dus een beetje voorzichtig met de beschuldiging van afwijking van de belijdenis.

Dat men hier zeer voorzichtig moet zijn blijkt al dadelijk uit twee dingen.

In de eerste plaats uit het feit, dat in Zondag 33, waar gezegd wordt, dat een werk alleen dan goed is, als het voortkomt uit een waar geloof”. Daaruit volgt m.i. duidelijk, wat ik zooeven heb gezegd, dat men zijn werk als goed werk niet herkennen kan, tenzij men staat in het geloof.

En in de tweede plaats: De persoon dien wij in den catechismus hooren spreken, is een geloovige, die staat in de zekerheid. Lees er maar al de Zondagen van den Catechismus op na.

Het is dus een mensch, die staat in het geloof, en die zegt: „ik word uit mijn goede werken, als uit de vruchten, van de echtheid van mijn geloof verzekerd”.

Volgt daaruit ook al niet, dat men hier niet moet denken aan een „gebruik” van de goede werken als men in den regel uit deze uitspraak van den Catechismus wil afleiden?

Ik elk geval blijkt hier zeer klaar, dat, zoolang de kerken hier geen officiële uitspraak over de exegese dezer plaats hebben gegeven, men voorzichtig zijn moet met zijn beschuldigingen.

Ik voor mij zie de beteekenis van de goede werken voor de geloofszerkheid drieërlei.

a. De geloofszerkheid kan alléén tieren in een atmosfeer van goede werken.

b. Door de goede werken word ik herinnerd aan mijn staat van kind van God.

c. Door de goede werken, die ik „als geloof-

weigeren, sal der Classis Jacobo behulplich sin tot Armel getransferirt te worden. Ende diese commissie sol verricht werden, sobald als Jacobus so weit dor d. gratie Godes von sin krankheit is genesen, dat hie tot Bernevelt kommen kan, dor Dnos Joem Zwitterius ende Wolterus de Brun. Ende sal den dienst aldar verrichtel werden dor die dienaar die dat suszlang gedan hebben.

11. Dewil dort afsterven Jois Hesli predikant int Oude-broek de platz aldar is kommen te vaceren opdat die weduwe genietende annum gratiae, die kerke darselvest glicke wel mit den dienst versien mach werden, ordinirt die Christliche Classis, dat die naest geseten diensars, als Osterwold, Dor-spick, Herde, Nunspit end Eep, die platze par vices alle viertien dag versien.

12. Die Kerek tot Harderwick den Classi vorgestelt hebbende, ho dat in dieser stat verscheiden conventiulen mit afbroek der reformatie gemein alhir, des Sondags ende ander dagen gehalten werden, warover ock gedachte gemeinte bey haren respectie magistrat dor verscheiden handeling diese sacke klaglich remonstrirt hebben. Mar weinig of gantz nit uthgericht hebbende, begert op classen of die nit eingen weg weit tot bequamer medie. Darop Classis die sacke riplich overlecht hebbende, remitterende cum aliis gravaminibus ad futurum Synodum.

13. Dewil de Classis hir des jahrs nur einmahl vergart, ende darumb den deputati belast worden te verrichten die sacken die midler tit vervullen, darvan die gedeputierten sollen protocoll holden umb rekenschap darvan te doen dem folgenden Classi. Ende indien solcke sacken vorvallen, die te schwar werden, alss mogen sie eigigen be-ropen van den naesten diensaren umb particulier convent te holden, opdat soleks ordentlich geschie.

14. Dewil in verleden tiden dor het E. Hoff sehr strenglich dem afgesetten Pastor Wilhelmo a Weisz tot Putten overlacht is, sich geheel te entholden von den ministerio, ende hie darop wenig passende, nhu hem verstaute wel openbarlich die stucken des ministerii te bedienen, glick hie gedan heft bey klarem lichten dag, den 3 Martii verleden in den vest ter Niekerken, alwar hie gekomen sinde mit ein kar von Putten ten huse van Henrick van der Seheur gedopt heft ein kint. Glickvals ock geklaget werd van Petro Kintio, dat gedachte Pastor van Putten verleden Novem-ber vier kinder teinem mahl gedopt heft, ver-soekt Classis an den Christlichen Synodum auf

vige” in mijn leven waarneem, krijgt de belofte Gods in mijn leven sterker, doordringender klank, daardoor wordt de echo des geloofs in mijn hart sterker en zoo zal mijn geloof gemakkelijker het, nog in mij wonende, ongeloof kunnen overwinnen en daardoor vaster ten troon komen te zitten.

Over ieder van die drie punten in de volgende artikelen.

D. v. D.

Noorsche kunst.

I.

Trygve Gulbranssen: Winden waaien om de rotsen. — Zuid-Hollandsche U. M., Den Haag.

Binnen zeer korten tijd heeft de naam Gulbranssen in ons land een bekendheid verworven, die velen onzer schrijvers jaloersch kan maken.

Ongetwijfeld heeft de Noor hierbij het voordeel gehad van zijn niet-Nederlander zijn. Immers voor ons, bewoners van het lage land bij de zee, heeft het Noorsche landschap met zijn fjorden en bergen, iets aantrekkelijks. Een boek dat in het hooge noorden speelt, beschrijft een zoo andersoortig milieu dan het onze, dat het mee daarom tot lezen noodd.

En dan komt daar nog bij de zeer gelukkige titelkeuze, en de zeer smaakvolle wijze van uitlegen. De welluidende titel „En eeuwig zingen de bosschen” en de mooie titelplaat, een ruige, groote beer op een donkere rots, somber afstekend tegen een hel rooden avondhemel, trekken dadelijk de aandacht. Niet minder „doen” het titel en plaat van het tweede deel: „Winden waaien om de rotsen,” waarbij een ijzige doodskop uit de zwaar besneeuwde, licht paars omschenen rotsen u tegengrijnst.

Uit de boeken van Selma Lagerlöf en Sigrid Undset kennen velen reeds eenigszins het eigenaardig gecompliceerde Noorsche karakter. Ruige kracht en stoere onverzettelijkheid gaan gepaard met een stil, innerlijk sterk, ontzag voor het bovennatuurlijke. De godsdienst heeft een groote plaats in het hart dezer menschen, maar ze zijn ook nog zeer toegankelijk voor het geheimzinnige in sage, mythe en sprookje. Zelfs in de grootste menschen zit nog heel veel van het kind.

Die sympathieke trek bezitten ook de personen uit de nieuwe boeken van Gulbranssen. Ze zijn sterk, deze mannen, ze kunnen met hun krachtige armen geweldige daden doen, maar tenslotte bui-

middel ende wege te dencken, ho mit dessem hartnackigen man na behor gehort procedirt te worden.

15. Wederumb gerelevirt sinde de sacke van der Elburg angaende Jan Laurentzen end Nelissen Daensen, Echte luden, dewelcke dor misverstand lange jahren van malkander gewest sin, also dat der man wonet ter Elburg, die frau te Hattem. Ende der man mennigmahl begert heft in der gemeinte ter Elberg entfungen te werden, het welck hem suszlang is afgeschlagen. Mar hie even sehr is anholdende, ende van der kerek ter Elberg verklart wirt sin person te wesen unschuldig, ende dat hie sonder ergerniss aldar wel mag togelaten werden, so belast Classis den dienaar van Hattem omb mit den ouderlinck siner gemeinte te gaen by gedachte Nelissen, ende har te vermanen tot reconciliatie mit haren man, ende dan sie bevonden wort gelijk obstinal, mag de kercke van der Elburg alsdan na behoren mit dem man handelen.

16. Noch ist van der kerek van der Elberg gefragt of ein van harem Borgern, die in vorigen tiden in staender Ehe mit siner echten fraw, bedreven heft adulterium mit sin magt, nu de echte fraw gestorven sinde, of hi die magt mag hebben tot sin Echte hussfraw, ende na der kerek ordinantz geconfirmert werden; remittirt classis diese sacke ock ad Synodum.

17. Also Joes Hessellus, predicant tot Elspet verscheiden malen in classe geclagt heft over sine sehr quade wohning, ock van einigen diensaren also te wesen bevonden is, so isset Dno Ellardo Maenio opgelagt erster gelegenheit hem bey den Schults van Bernevelt, wanner die tot Elspet solde wesen, laten te vinden ende sine E. nonime Classis frondlich antespreken, dat dieselve wil beliven, die kerkmeisteren te constringeren tot reckening et reliqua, om alsdan mit beleidinge des E. Schults die Pastors woning na uthwisinge der sacken te reparieren.

18. Dewil dat met groten leidwesen ende bedroeffnisse gespargirt is geworden ende vor den Classen gekommen dat Dus Joes Urbanus in vechterey gekommen is te Heidelberg met einem studenten, die van hem gewont seinde, gestorven is, darvan hie vorg. van dem Classe gefragt sinde, na gelegenheit derselver sacken geantwort heft, dat hie van denselven studenten te vechten gevordert is geworden; Ende nadien hier verwont was hem in eten ende drincken tegen die manier des pa-

gen ze zich voor dat hoogere, dat hen overwelddigt. In deze boeken wordt juist die strijd geteekend tusschen den machtigen mensch en God, die hem langzaam doet bukken.

Deze boeken. Want Gulbranssen geeft een trilogie. In drie deelen wordt beschreven de geschiedenis van het geslacht Björndal. Aan de bezwaren die familieromans plegen aan te kleven, ontkomen deze boeken geheel. Meestal immers wordt de lezer vermoeid met een enorme reeks van familieleden, vrienden en kennissen, die in den loop der jaren een rol gespeeld hebben in het beschreven geslacht. Men raakt den draad kwijt en geeft het soms verder op, of stelt alleen belang in de maatschappelijke of culturele veranderingen die er in den beschreven tijd hebben plaats gevonden.

Gulbranssen beschrijft wel is waar een geslacht gedurende een lange reeks van jaren, maar het zijn slechts enkele personen die er toe behooren.

Bovendien beheerschen zij door hun innerlijke structuur zoozeer hun omgeving, dat de aandacht nooit van hen afdwaalt.

De handeling speelt zich af in de jaren om 1800, den Napoleontischen tijd. De ideeën der Fransche revolutie waren ook in het Noorden doorgedrongen. Groot zijn de economische veranderingen geweest, grooter die op het gebied van den geest. In de dalen tusschen de hooge bergen waren de ongeloofstheorieën doorgedrongen. Eenzaam staat de sympathieke dominee met zijn rotsvast Gods-geloof. Hij wordt tenslotte gesteund door den ouden Dag en helpt onbewust dezen, door zijn gedachten den juiste koers uit te drijven. Want het hoofdtijde blijft van religieusen aard te zijn. Wel dient men hier in het oog te houden, dat de Luthersche Kerk in Noorwegen toen een der grootste vervalperioden doorleefde, waardoor het conflict een ander verloop krijgt dan in een Calvinistisch land het geval zou zijn onder gelijke omstandigheden.

Hoewel elk deel een eenheid op zich zelf vormt, kan men zich slechts een duidelijk beeld vormen van de handeling, als men ook het eerste deel gelezen heeft. Een vluchtig overzicht van de problemen uit dit deel is daarom noodzakelijk voor het verband.

Tusschen de bewoners van Björndal, de bergstreek, en Borgland, de vlakte-bewoners heerscht van oude tijden een diepe vete. Wel heeft de heer van Björndal in een romantisch gevecht met een beer de vlakte bevrijd van een groot gevaar, maar de opoffering van zijn leven ten hunnen behoeve, heeft de stemming der bevolking niet verbeterd. Zijn zoon Dag, bezield met een ontembaar wraakgevoel, komt met de bewoners der vlakte in botsing en wint door zijn enorme kracht een gevecht. Hij ziet echter in dat niet de bloedwraak hem de overwinning kan bezorgen en legt

tienten gantz ongebotlich gedragen heft, gedantzot ende gesprunge, ja ock mit einer huren ongeborlich geleefft, dat het scheint hem selver verseumt te hebben; So is hem van den Classe opgelegd, dat hie sonder einige verseumenisse na allen moglicken vlt attestatie beybrenge, insonderheit van Dno T. Pareo van ersten vorigen puncten; insonderheit of die wonde sey gewest dootlich, of dat die Medici over die wonde judicerende geratirt (vastgesteld) hebben. Ende soleks verkregen hebbende, sal hi het den deputatis classis overleveren, opdat also hirin dem Classi end der kerek Christi genoch gedaen werde. Doch dat Joes Urbanus hem nit hebbe te beclagen, so heft hem Classis vergunt, dat hie het moge mit einem bode dessen anstaende Sommer dor neersticheit seiners vaders in Palatinati wonende, verrichten. Of so dat hem ontstonde, dat hie het dan in eygener person uthvoere, opdat alsdan ten allerhogsten tegen den naesten classen sine fundamenten van verantworinge ingebracht worden.

19. Sint genominirt te trekken op den naesten Synodum tot Sutphen Joes Rhodius, dienaar der kercken tot Harderwick; Joes Zwitterius, dienaar der kercken tot Niekerk. Ende tot ouderlinck ein von Harderwick end ein von der Elberg.

20. In deputatum classis cum Joes Rhodio te wesen is genominirt Petrus Kintius.

21. Is genominirt Dus Gualterus de Brun umb tokomende vorjahr te trekken in Classen Arnhemensem, als deputatus Classis hujus, om go(e)de correspondentz mit den Arnhemischen classe te onderhouden.

22. Sal den anstaenden Classis gehalten worden in der stat Elberg.

23. Censura morum gehalten sinde, gelick als ock bedancket seinde den deputato classis Arnhemensis, Dno Guilhelmo Naggio vor die getrouwe beywoninge, advis end resolutie in diese Christliche vergadering, so sint die bruderen na der dancksegginge tot Gott, in vrede ende Christliche einicheit gescheiden.

JOH. ZWITTERIUS; classis praesis.
manu propria subscripsit.
PETRUS KINSIUS; classis assessor.
manu propria subscripsit.
RUTGERUS VITTAEUS, scriba.
manu propria subscripsit.